

AMMATTIOPETUKSEN VAIHEITA JOENSUUSSA.

V. A h o k a n t a.

Joensuun kaupunki, jonka perustamiskirja oli annettu 29. 11. 1848, oli kohonnut vuosisatoja vanhalle kauppapaikalle vesi- sekä maanteiden erinomaiselle yhtymäkohdalle Pielisensuuhun, laajan maakunta- ja asutusalueen keskelle, sai senaatilta ansaittua huomiota osakseen, joka kaupungin perustamiskirjan 7 §:ssä määrää, että "kaupungin omat kauppamiehet ja porvarit saavat myös tehdä kauppoja ja ostoksia kaikilla markkinoilla Suomen erinäisissä paikkakunnissa".

Kaupungin porvareille suotiin perustamiskirjassa täydellinen elinkeinovapaus, josta asetuksen sanamuoto kuuluu: "Kulkekin hyvämaineiselle ja työnsä taitavalla ihmisellä maakunnan asukkaista, olkoonpa kauppias, manufakturisti, hanstimekka eli hentverkkari, joka tahtoo asettautua kaupunkiin, pitää olla oikeus ilman löytyvään ammattisääntöön ja kauppareklementein estämättä siellä harjoittaa mitä elinkeinoa ja työnlaatua hän ymmärtää ja taitaa, niin myös itsellensä etuisammaksi löytää, sittenkuin hän ensin on itsensä sitä varten kaupungin hallitukselle ilmoittanut ja ulosteet kaupungin kassaan maksanut, niinmyös lupakirjan saanut."

Tällaisella sekä muillakin samaan aikaan annetuilla erikoismääräyksillä tuettiin vanhan ammattikuntamääräyksen aikana mm. perustettavaa Joensuun kaupunkia siten, että täydellinen elinkeinovapaus, vapaus erikoisen viraston, hallioikeuden ylläpidosta, vapaus kruununmaksuista, sotaväen majoituksesta sekä helpoitukset kaupungin porvarillisista rasituksista olivat ne

keinot, joilla maan hallitus edisti niiden henkilöiden Joensuuhun muutttoa, jotka halusivat päästä itsenäisiksi yrittäjiksi niinkuin kauppiaksi tai muiksi ammatinharjoittajiksi.

Monet pohjoskarjalaiset, jotka nuoruuden päivinä olivat lähteneet muualle Suomeen toimeentuloaan etsimään, palasivat kaupunkiinsa kunnollisina ammattitaitoisina käsityöläisinä kisällin- tai mestarinkirja taskussaan. He olivat saavuttaneet, monetkin kovien kokemusten ja vaellusvuosien jälkeen sen varhaisnuoruuden ajan unelman, kisällin- tai mestarinkirjan, joka takasi heille oikeuden päästä harjoittamaan ammattia ja olla kunnioitettuna mestarina.

Niinpä runsaasti riensikin käsityöläisiä vasta perustettuun kaupunkiin. Vuonna 1849 heitä oli Joensuussa 28 ja v. 1851, jolloin kaupungin asukasluku kaikkiaan oli n. 400 henkeä, oli käsityöläismestareita heidän keskuudessaan 56.

Koska näin lukuisasti käsityöläismestareita oli tullut kaupunkiin, niin luonnollista oli, että heidän keskuudessaan heräsi ajatus myöskin sunnuntaikoulun tarpeellisuudesta, joka oli 19. 1. 1842 annetulla asetuksella määrätty perustettavaksi useampiin maamme kaupunkiin. Joensuun kaupungista ei asetuksessa mainita mitään, syystä ettei k.o. kaupunkia silloin vielä ollut olemassa.

Useimmat varsinkin v:n 1845 jälkeen kisälliksi ja mestariksi päässeet käsityöläiset olivat saavuttaneet vaaditun taidon sunnuntaikoulun oppiaineissa, jotka olivat "kristillisuus, kirjoitus- ja räknäyskonsti sekä ammatissa tarvittavat piirustukset".

Tammikuulla 1851 pidetyssä kirkonkokouksessa päätettiin ryhtyä toimenpiteisiin sunnuntaikoulun perustamiseksi paikkakunnalle, jolloin myös päätettiin yhdistää sunnuntaikoulun opettajan ja kaupunginsaarnaajan toimet sekä maksaa viranhoitajalle sellainen palkka, että toimeen saataisiin kunnollinen ja pätevä henkilö. Senaatille lähetettiin anomus ja maaliskuun 16 p:nä 1853 saatiinkin senaatin lupa sunnuntaikoulun perustamiseen. Samalla senaatti myönsi viiden vuoden ajaksi koulun ylläpidoksi vuotuisen 75 ruplan suuruisen apurahan.

Koulun ensimmäiseen johtokuntaan valitsi kaupungin porvaristo 1853 järjestysmies A. Johansson'in, postinhoitaja J. F. Aschan'in ja jyväsionhoitaja O. E. Oppman'in.

Koulun ensimmäiseksi opettajaksi valittiin kaupunginsaarnaaja A. F. Alander. Hänelle maksettiin palkkaa 50 ruplaa vuodessa ja hän lupasi jakaa opinalkeita käsityöläisoppilaille sekä kauppa-apulaisille.

Koulussa opetettiin uskontoa, laskentaa ja kirjoitusta. Opitunnit pidettiin sunnuntaisin, niinkuin sen edellyttikin asetus koulun toiminnasta.

Koska valtioapu koululle oli 75 ruplaa vuodessa ja opettaja saatiin koululle 50 ruplan vuosipalkalla, niin valtioavun jäänös 25 ruplaa vuodessa päätettiin käyttää kirjojen hankkimiseksi varattomille oppilaille sekä muihin koulun sekalaisiin menoihin.

Jos koulu tarvitsi lisämenoja, niin oli ne suoritettava kaupungin kassasta sekä koottava verotuksella porvareilta. Koulusta erotessaan oli kunkin oppilaan suoritettava rupla koulun kassaan. Toinen puoli mainitusta rahasta annettiin sitten koulun johtajalle ja toinen puoli jäi koulun rahastoon.

Ensimmäisen johtokunnan puheenjohtajaksi valittiin järjestysmies A. Johansson, joka toimi myöskin ensimmäisellä lukukaudella kirjoitusalkneiden opettajana.

Koulu aloitti toimintansa yksiluokkaisena 2 p:nä loka-kuuta 1853 räätälimestari Pakarisen talossa Rantakatu 30. Sisäänkirjoituksessa ilmoittautui oppilaita kouluun ilahduttavan runsaasti. Oppilaita oli lukuvuoden alussa 47, mutta talven kuluessa erosi heistä kymmenen. Seuraavana syksynä muutettiin koulu Schlüterin entiseen taloon, josta kirjansitoja R. Blomlöf vuokrasi huoneen 12 ruplan vuosivuokrasta. Siitä eivät asiatiedot mainitse, sisältyikö lämpö myöskin siihen, vaiko ei. V. 1857 koulu pääsi toimimaan ala-alkeskoulun huoneustoon sekä sai käyttää ala-alkeskoulun opetusvälineitä. Saarnaajaa Alanderin apulaiseksi palkattiin joku kaupungin porvareista opettamaan heikkojen oppilaiden tavausta ja sisäluku-

harjoituksia. Opettajain palkkaukseen, huoneuston vuokraan sekä muihin kustannuksiin meni vuosittain 125—150 ruplaa. Koulun kalusto ei ollut silloin kovin monipuolinen. Siihen kuului vain muutamia pitkiä pulpettipöytiä penkkeineen, joihin sopi istumaan 5—7 oppilasta, heidän koostaan riippuen, sekä huonossa kunnossa oleva musta taulu.

Koulun toiminta v:n 1858 jälkeen.

Joulukuun 29 p:nä 1858 annettiin uusi asetus, jolla silloinen puutteellinen ammatillinen ja teknillinen opetus laajennettiin ja järjestettiin uudelleen. Sunnuntaikoulut muodostettiin kaksiluokkaisiksi ja ne olivat tarkoitettut antamaan käsityöläisoppilaille kisälliksi pääsyä varten vaadittavat tiedot. Nämä toimivat aina sunnuntaisin. Mestareiksi pyrkivien kisällien tuli suorittaa iltakoulun kurssi. Iltakoulun tuli toimia sunnuntaisin iltapäivällä 2 tai 3 tuntia ja arkisin 3:nä tai 4:jänä arki-iltana viikossa. Mestariksi pääsyn aikaa lyhennettiin tuntuvasti iltakoulun käyneiltä kisälleiltä.

Sunnuntaikoulua varten Senaatti myönsi Joensuun kaupungille 50 ruplan vuotuisen valtioavun sillä ehdolla, että porvariston tuli muuten huolehtia koulusta, suorittaa kaikki maksut seurakuntaa rasittamatta.

Iltakoulun perustaminen ja hoito jätettiin kaupungin porvariston omaan harkintaan. Usealle maamme kaupungille 29. 12. 1858 annetussa asetuksessa luvataan valtioapua 200—300 ruplaan, mutta Joensuun eikä muutamien muidenkaan pienempien kaupunkien valtioavusta mainita mitään.

Joensuun sunnuntaikoulu päätettiin järjestää asetuksen vaatimusten mukaiseksi. Iltakoulua ei kuitenkaan kaupunkiin perustettu, koska porvaristo pelkäsi siitä koituvia kustannuksia. Senaatti antoi uuden luvan sunnuntaikoulun perustamiseen 9. 12. 1858, ehdolla, että koulussa tuli olla kaksi opettajaa ja koulun johtajalle määrättiin palkaksi 100 ruplaa sekä apulaisopettajalle 50 ruplaa vuodessa.

Kirjojen, vihkojen sekä muiden kirjoitustarpeiden ostamiseen, oppilaille jaettavaan palkintoihin ym. annettiin kaupungin kassasta johtajan käytettäväksi vuosittain 25 ruplaa.

Oppilaiden lukukausimaksuksi määrättiin 30 kopekkaa ja sisäänkirjoitusmaksuksi 50 kopekkaa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että toisissa maamme pikkukaupungeissa oppilasten vuosimaksun asetuksen mukaan piti olla 40 kopekkaa kisälleiltä ja 20 kopekkaa oppipojilta. Erotodistuksesta tuli maksaa edelleenkin 1 rupla koulun johtajalle.

Koulun johtokunnan puheenjohtajaksi valittiin henkikirjuri A. Johansson ja jäseniksi räätäli A. Koponen, satulaseppä J. F. Mondelin, kauppias H. Parviainen ja jyvästönhoitaja O. E. Oppman. Opettajaksi valittiin viran ainoa hakija rehtori B. A. Petrelius. Apuopettajan tointa hoiti ensin kaupunginviskaali N. K. Aschan, kauppias K. O. Oppman ja myöhemmin räätäli J. Sorsa sekä v. 1872 loppuun satulaseppä W. Granskog.

Koulu, joka sai edelleenkin työskennellä ala-alkeiskoulun huoneustossa, aloitti uudistetulla ohjelmalla toimintansa tammikuulla 1859 kaksiluokkaisena. Oppiaineina oli I luokalla uskonto, historia, sisäluku, laskento, maantieto ja kaunokirjoitus. Toisen luokan oppiaineina taas olivat yleinen ja Suomen historia, maantieto, laskento ja ainekirjoitus. Lukuunottamatta rehtorin palkkaa, oli koulusta kaupungille vuosittain rasituksia n. 60 ruplaa. Lukukausimaksuista kertyneitä varoja käytettiin koulun satunnaisiin menoihin.

Koska mestarit eivät aina muistaneet lähettää oppipoikiaan kouluun ja lisäksi pojat sekä kisällit kävivät koulussa epäsiinäntoimittavasti, niin huonolukuisten oppilaiden opetus kävi ylivoimaiseksi opettajille. Saadakseen korjausta epämiellyttävään tilanteeseen turvautui rehtori Petrelius maistraatin apuun, joka kutsui porvariston koolle yhteiseen kokoukseen neuvottelemaan epäkohtien poistamisesta. Kokouksessa päätettiin, että mestareiden on toimitettava oppilaansa kouluun ja huonolukuisia oppilaita on luetettava joka keskiviikko puolitoista tuntia, sekä

opettajalle on kustakin huonolukuisesta oppilaasta maksettava 10 ruplaa vuodessa palkkiota. Mestareiden tuli vuorotellen olla sunnuntaikoulussa valvomassa oppilaiden käytöstä ja poissaoloja sekä ilmoittaa poissaolot asianomaiselle mestarille, jonka oli pakoitettava oppipoikansa menemään kouluun. Huomattava on, että viimeainittua keinoa käytettiin useimmissa maamme kaupungeissa, ja mestareiden muodostamien käsityöläis- ja tehtailijayhdistysten säännöissäkkin oli kohta, joka velvoitti mestarit valvomaan oppilasten käytöstä ja poissaoloja sunnuntaikoulussa.

Kun Joensuuhunkin perustettiin 21. 2. 1868 annetun asetuksen määräyksen mukainen "Kauppa- ja Teollisuusporvariyhtiö" v. 1869, niin sen sääntöjen 14 §. määräsi mm. että "Yhtyyden valtuutettu on tärkeä huoli olla ja muita yhtyyden jäseniä määrätä että aina joka opetusaika olla katsomassa sunnuntaikoulussa oppilasten käyntiä ja käytöstä, myös erittäin varottaen koulusta poissa olosta kuin myös turmelevaisesta yöjuok-
susta."

Niinpä v. 1869 valittiin kaksi Kauppa- ja Teollisuusporvariyhtiön jäsentä, joista toinen oli käsityöläismestari ja toinen kauppias valvomaan nuorten koulunkäyntiä. Valvonta kesti tavallisesti kunkin jäsenen vuorolla yhden, joskus kaksikin kuu-
kautta. Edellisen lisäksi kuuluutettiin kirkossa 28 p:nä elokuuta 1869, että yhdistyksen jäsenet ovat velvolliset antamaan oppipojille ja puotipalvelijoille opintokirjat, joihin sunnuntaikoulun opettajat sekä oppilaiden isännät merkitsevät arvonsansa oppilaiden käytöksestä ja edistymisestä. Opintokirjat tuli jokaisen syyslukukauden lopussa jättää yhdistyksen valtuutettujen tarkastettavaksi. Valtuutettujen esityksestä yhdistyksen vuosikokous usein antoi parhaiten edistyneille ja hyväkäytöksisille oppilaille palkintoja. Niinpä v. 1871 kokouksessa päätettiin antaa kehoituspalkintona hyvästä käytöksestä ja melkoisesta edistymisestä Isak Hiltuselle ja Paul Kettuselle 4—5 mk:n arvoinen kirjapalkinto.

Kun kouluun yhä vielä tuli vuosittain useita sellaisia oppi-

laita, jotka eivät osanneet lukea, joten heistä tuli opettajille runsaasti lisätyötä, niin v. 1872 päätettiin, ettei kouluun enää oteta sellaisia oppilaita, jotka eivät osaa täydellisesti tavata ja välttävästi lukea.

Sunnuntaikoulu laajennettiin Kauppa- ja Teollisuusporvari-yhtiön toimesta lukuvuoden 1873—1874 alusta kolmiluokkaiseksi. Kolmas luokka muodostettiin n.s. ”Junkkarikoulusta”, joka oli perustettu v. 1864 niistä huonolukuisista oppilaista, joita opetettiin erikseen keskiviikkoisin puolitoista tuntia.

Syyslukukausi alkoi 1 p:nä elokuuta ja päättyi 20 p:nä joulukuuta. Kevätlukukausi alkoi 15 p:nä tammikuuta ja päättyi 15 p:nä kesäkuuta. Koulutunnit olivat sunnuntaisin 15—19. Oppiaineina oli I luokalla uskonto, kaunokirjoitus ja sisäluku, II luokalla uskonto, yleinen maantieto, laskento ja ainekirjoitus.

Sunnuntaikoulussa oli oppilaita v. 1869—1889 välisellä ajalla keskimäärin 30 oppilasta vuodessa.

Ainoana vakinaisena opettajana oli koulussa rehtori B. A. Petrelius siksi, kunnes koulu muuttui kolmiluokkaiseksi, jolloin hän tuli ylimmän luokan opettajaksi sekä oli edelleen koulun johtajana vuoteen 1877 saakka. Hänen jälkeensä koulun johtajana oli Joensuun lyseon kolleega H. Piipponen v.v. 1877—1889. Toisen luokan opettajana oli v.v. 1873—1889 maisteri J. M. Alopaeus ja ensimmäisen luokan opettajana kolleega H. Piipponen v.v. 1873—1877, paitsi kevätlukukaudella 1876 hän oli virkavapaa ja hänen sijaisenaan oli ylioppilas Reijo Tirronen. Pari vuotta rehtori Petreliuksen eron jälkeen hoitivat kolleega Piipponen ja maisteri Alopaeus yhdessä myöskin ensimmäisen luokan opetusta. Mutta kolleega Piipposen esityksestä valittiin ensimmäisen luokan opettajaksi kansakoulun opettaja A. Ryynänen, joka oli siinä toimessa v. 1889 loppuun saakka.

Joensuun sunnuntaikoulu oli hieman eri asemassa kuin muutamat toiset pikkukaupunkien koulut siitä syystä, että siellä Kauppa- ja Teollisuusporvari-yhtiö palkkasi sunnuntaikoululle

myöskin laulunopettajan v:sta 1872 lähtien, joka sai palkkaa 50 mk vuodessa. Laulunopettajana toimi suutari J. Vainikainen.

Kun Joensuun Kauppa- ja Teollisuusporvariyhtiö lopetti toimintansa v. 1888 toimittuaan tasan kaksikymmentä vuotta, joten sen sunnuntaikoululle antama apu myöskin lakkasi, niin kaupunginvaltuusto päätti ottaa koulun kaupungin hoitoon sekä maksaa opettajain palkat ja muut koulun menot sekä anoa senaatilta, että koulun valtioapua korotettaisiin sadalla markalla vuodessa. Valtuusto valitsi koulun johtokuntaan pormestari J. A. Nysten'in, kauppias A. Uimosen, räätäli A. Koposen ja satulaseppä W. Granskog'in. Koulun toiminta ei kuitenkaan enää jatkunut pitemmälle, sillä hallituksen taholta oli huomattu, etteivät sunnuntaikoulut vanhanaikuisine ja suppeine opetusohjelmineen voineet tyydyttää ajan kasvavia vaatimuksia ja siksi p. 25. 11. 1885 annetulla asetuksella sunnuntaikoulut muutettiin alemmiksi ja iltakoulut ylemmiksi käsityöläiskouluiksi, joiden ohjelma järjestettiin entistä paremmin tyydyttämään ammattilaisten tietojen ja taitojen tarpeita.

Niinpä Joensuun kaupunginvaltuusto 19 p:nä syyskuuta 1889 päätti lakkauttaa sunnuntaikoulun saman vuoden lopussa ja perustaa sen tilalle alemman käsityöläiskoulun ja iltakoulun.

Joensuun sunnuntaikoulu jakoi 36-vuotisen toimintansa aikana käsityöläisoppilaille, kisälleille ja kauppa-apulaisille hyvin tarpeellisia tiedon alkeita. Monet sen oppilaista saivat siellä ainoat mutta sitä tarpeellisemmat koulutietonsa aina lukemisen alkuopetuksesta alkaen. Tämä olikin toimintansa alkuvuosina Joensuun ainoa koulu, sillä vasta v. 1857 kaupunkiin perustettiin alkeiskoulu.

Joensuulaiset nuorukaiset kävivät paljon runsaslukuisemmin sunnuntaikoulussa kuin monien muiden kaupunkien nuorukaiset verrattuna kaupungin asukasten lukumäärään. Niinpä v. 1853, jolloin kaupungissa oli asukkaita 500 vaiheilla, sunnuntaikouluun ilmoittautui 47 oppilasta. Tuo tilanne kuvaa parhaiten nuorukaisten opintarvetta ja opinhalua, joka on sitäkin

huomioitavampaa, koska karjalaiset nuorukaiset oppivuodet mestarinsa luona palveltuaan ja sunnuntaikoulun käytyään matkustivat Viipuriin tai Kuopioon saamaan ensin kisällin ja myöhemmin mestarinkirjansa. Mestarin- ja kisällinkirjoja ei näet ennen elinkeinovapautta Joensuun kaupungissa annettu.

Saatuun mestarin- tai kisällinkirjan palasivat useat nuorukaiset takaisin kotikaupunkiinsa rikastuttaen sen taloudellista elämää omalla tuotannollaan.

Lukuvuosina 1853—1858 oli Joensuun sunnuntaikoulussa keskimäärin 40 oppilasta ja lukuvuosina 1859—1889 viisikymmentä oppilasta vuodessa.

Sunnuntaikoulun oppilasmäärä lisääntyi samassa suhteessa kuin oppipoikiakin ilmantui käsityöläismestareille, joita olikin verrattain runsaslukuisesti nuoren kaupungin koko asukaslukuun nähden. Mutta mestarit olivat etupäässä pienyrittäjiä, ja useilla heistä ei ollut kuin yksi kisälli sekä yksi oppipoika työssään. Oli useita sellaisiakin liikkeenharjoittajia, jotka vain yksin työllään tyydyttivät koko liikkeensä osalle sattuneen kysynnän.

Kun Joensuussakin vihdoin v. 1869 voitiin julistaa oppipojista kisällejä, niin kaupungin Kauppa- ja Teollisuusporvareiyhtiö riensi tukemaan nuorukaisten pyrintöjä antaen niille nuorukaisille kisällinkirjan, jotka olivat olleet opissa säädetyt kolme oppivuotta sekä kelvollisesti suorittaneet sunnuntaikoulunsa oppikurssin ja tehneet mestarien valvonnan alaisina vaaditun, hyväksi arvioidun näytetyön. Kisällinkirjastaan oli kisällin maksettava neljä markkaa Kauppa- ja Teollisuusporvareiyhtiön kassaan.

Useat eri ammattia harjoittavat käsityöläismestarit, joko poismuuton takia tai muista syistä, lopettivat liikkeensä Joensuun kaupungissa. Niinpä lasimestarit, nuohoojat, peltisevät, tynnörintekijät, vaskenvalajat ja vaunusevät jotka vielä v. 1860 tavataan kaupungin käsityöläismestareiden luettelossa, eivät enää ole valmistaneet oppilaistaan kisällejä v.v. 1869—1888 aikana eikä kisälleistään mestaria v.v. 1870—1887 aikana. Neu-

laseppämestaria ei mainita joensuulaisten mestareiden joukossa ollenkaan. Otaksuttavasti ei pienen nuoren kaupungin asukkaiden jokapäiväinen tarve jaksanut kuluttaa käsityöläismestareiden tuotannon tarjontaa, joten niiden mestareiden, joiden tuotteilla ei ollut menekkiä, täytyi lopettaa liikkeensä Joensuun kaupungissa.

Uusien kisälleistä valmistuvien mestareidenkin lukumäärä supistui tuntuvasti. Tähän lienee vaikuttanut v:n 1879 annettu elinkeinolaki, joka ei asettanut enää mestarinarvoa elinkeinon harjoittamisoikeuden ehdoksi. Siksipä kisällit liikettä aloittaakseen eivät halua vaivautua mestarinnäytettä tekemään, vaan aloittavat liikkeensä ilman muodollista mestarinkirjaa.

Joensuun Iltta- ja käsityöläiskoulu.

Sunnuntaikoulut eivät voineet tyydyttää nopeasti kehittyviä vaatimuksia vanhentuneella ja vaatimattomalla ohjelmallaan. Siksipä maan hallitus asetuksella 25. 11. 1885 määräsi sunnuntaikoulut lopetettaviksi tarpeettomina. Niiden tilalle tuli perustaa uusia n.s. ylempiä ja alempia käsityöläiskouluja ajankäytökäisemmällä ja monipuolisemmalla ohjelmalla, niinkuin aikaisemmin on mainittu.

Vuonna 1889 annetun kansakouluasetuksen 109 § määräsi edellisen asetuksen lisäksi, että niille 12-vuotiaille tehtaissa tai käsityöammateissa työskenteleville pojille ja tytöillä, jotka eivät olleet saaneet ylempään kansakoulun tai sitä vastaavan oppilaitoksen päästötodistusta, oli annettava säännöllistä kouluopetusta.

Kuopion läänin kuvernöörin huomautuksen johdosta Joensuun kaupungin valtuusto kokouksessaan 19. 9. 1889 päätti perustaa alemman käsityöläiskoulun sekä iltakoulun kaupungin nuorukaisia varten. Iltakoulu alkoi toimintansa 15. 1. 1890 ja oppilaisiksi otettiin ainoastaan poikia koululle laadittujen sääntöjen mukaan.

Syyslukukauden tuli kestää 1. 9—15. 12. ja kevätlukukauden 15. 1—31. 5.

Iltakoulun lukujärjestykseen kuului 12 viikkotuntia. Tunnit olivat klo 18—20 muina viikonpäivinä, paitsi ei keskiviikkona.

Opetussuunnitelmassa oli 3 t. sisälukua, 2 t. aine-, oiko- tai asioimiskirjoitusta, 3 t. laskentaa, 2 t. uskontoa, 1 t. maantietoa ja 1 t. Suomen historiaa. Tarkoituksena oli kansakoulukurssia vastaavan tietomäärän antaminen iltakoulun oppilaille koulun oppiaineissa. Iltakoulu oli aluksi käsityöläiskoulun mutta myöhemmin kansakoulun johtokunnan alainen.

Kouluun saapui 27 oppilasta ensimmäisellä lukukaudella.

Syksyllä 3. 9. 1891 viritettiin keskustelu siitä, että eikö myöskin naisoppilaille olisi järjestettävä tilaisuutta opiskelua varten iltakoulussa saman asetuksen määräyksen mukaan niinkuin pojillekin järjestettiin. Keskustelun jälkeen päätettiin ehdottaa kaupungin valtuusmiehille, että iltakoulun naisoppilaita varten palkattaisiin opettajatar 600 markan vuotuisesta palkasta ja tyttöjen koulun tulisi toimia eri aikana kuin poikien koulun. Johtokunta kokouksessaan 12. 11. 1891 päätti palkata opettajan vuoden ajaksi tyttöjen koulua varten. Mutta asia kuitenkin raukesi vielä sillä kertaa. Uudestaan otettiin tyttöjen iltakoulun perustaminen esille 3. 3. 1892 pidetyssä johtokunnan kokouksessa sekä valittiin toimikunta, johon tuli kuulua kolme henkilöä ja jonka sitten tuli johtokunnalle tehdä täydellinen ehdotus tyttöjen koulun järjestämisestä.

Toimikunta laatikin ehdotuksen, jonka mukaan opetusta olisi annettava kuutena viikon päivänä niissä oppiaineissa, mitä kansakoulun ohjesäännössä ja kansakouluasetuksen 109 §:ssä k.o. kouluille säädetään.

Koulun alkamisesta ilmoitettiin paikkakunnan sanomalehdissä, mutta silti opinhaluisia tyttöjä ei ilmoittautunut kouluun kuin yksi oppilas. Koulu aloitti kuitenkin toimintansa 1. 9. —92 kokeeksi tuolla vaatimattomalla oppilasmäärällä odottaen lisäoppilaita. Oppilaita saapuikin syyskuun 20 p:ään

mennessä jo 15 oppilasta ja johtokunta piti tämän määrän riittävänä sekä päätti pyytää valtuustolta varoja tyttöjen iltakoulua varten 600 markkaa, mikä oli yhtä suuri summa, minkä poikien iltakoulukin sai kaupungilta.

Tyttöjen koulunkäynti-innostus oli pienempi kuin poikien, koska heistä vain muutamat kävivät koulussa säännöllisesti. Siksipä johtokuntakin kokouksessaan 20. 2. 1893 keskusteli taas tyttöjen iltakouluasiasta ja päätti: 'Koska tyttöjen iltakoulua yritettäessä viime syksynä ilmestyi kovin vähän senlaisia oppilaita, joita varten olisi kunnan velvollisuus senlaista koulua pitää, jätetään asia ensi syksyyn ja silloin koetetaan uudestaan panna koulu toimeensa'.

Tähän sammui Joensuun tyttöjen iltakoulun perustaminen ja ylläpito tuntemattomaan tulevaisuuteen saakka. Tytöt pääsivät iltakoulun opetuksesta osalliseksi lukuvuoden 1901—1902 aikana, jolloin heidät otettiin poikien kanssa yhteiseen kouluun, mutta heidän lukumääränsä iltakoulussa oli paljon pienempi kuin poikien lukumäärä.

Joensuun kaupungissa osoitettiin nuorison älylliselle kehitykselle tuntuvasti suurempaa huolenpitoa kuin muutamissa muissa pikkukaupungeissa, koska Joensuun iltakoulu päätettiin johtokunnan kokouksessa 31. 5. 1913 järjestää neliosastoiseksi. Viikkotunteja kullekin osastolle järjestettiin 14 sekä oppiainesten lukumäärä lisättiin nyt kolmeksiitoista, vaikka niitä koulua perustettaessa oli vain kuusi.

Oppitunnit pidettiin tavallisesti iltaisin paitsi sunnuntaina tunnit pidettiin 12—15. Mutta kun se aika ei ollut kaikkien mielestä sopiva, niin Käsityö- ja Tehdasyhdistyksen valtuutetut v. 1900 ehdottivat, että iltakoulun sunnuntaiset päivätunnit pidettäisiin iltaisin, koska päivätunnit vaikuttivat häiritsevästi oppilaiden kirkossa käyntiin, lyhentivät läksyjen lukuaikaa ja estivät oikean päivällisajan. Kouluaika luonnollisesti muutettiin, jotta oppilaat pääsivät kirkkoon sekä mestariensa kanssa samaan aikaan päivälliselle. Ajan tapojen mukaan op-

pilaat useimmiten olivat mestarinsa taloudessa ikäänkuin saman perheen jäseniä.

Oppiaineet ja tuntimäärät olivat valitut onnistuneesti ja monipuolisesti, ja siksi oppilasluku koulussa lisääntyikin nyt vaikka se muutamina edellisinä vuosina osoitti huomattavaa vähenemistä.

Joensuun iltakoulussa kävi kaikkiaan 739 oppilasta. Lukumäärä ei ole suuri kun muistamme, että koulussa oli 12 lukuvuoden aikana 4 osastoa, jotka oppilasmäärältään eivät liene olleet kovin lukuisat.

Poissaoloja ilmaantui toisinaan liiankin runsaasti, joten koulun opettajat olivat joskus ikävässä välikädessä, kun ei oppilaita saapunut luokkaan siinä määrin kuin koulun kirjoissa oleva lukumäärä edellytti.

Koulun opettajina toimivat kaupungin kansakoulunopettajat, jotka hoitivat ylitunteinaan opetuksen iltakoulussa. Opettajain työ ei ollut missään tapauksessa helppoa, kun ottaa huomioon kovin erilaisella kehitystavalla olevat oppilaat, joiden käytöskin koulussa ja sen ulkopuolella osoitti joskus toivomisen varaa.

Kun oppilaiden lukumäärä koulussa tuntuvasti väheni, eikä kaupungissa enää ollut runsaassa määrin sellaisia nuorukaisia, jotka eivät olisi käyneet kansakoulua ja joita varten iltakoulu oli perustettu, niin johtokunta lakkautti iltakoulun tarpeettomana.

Joensuun iltakoulu, joka toimi paikkakuntansa nuorison hyväksi 36 ja puoli lukuvuotta, oli alkuaikoinaan, jolloin kansakoulua käymättömien lasten lukumäärä oli kohtalaisen suuri, varsin huomattava opinalkeiden jakaja. Useimmalle oppilalleen se tarjosi ainoat mutta tuiki tärkeät opinalkeet hänen tuekseen jokapäiväiselle elämäntaipaleelleen, ja luultavasti koulun oppilaat ainakin kehittyneemmällä iällään ovat antaneet Joensuun kaupungille ja koulunsa opettajille tunnustuksen niistä arvokkaista tiedon ja taidon alkeista, joita he ovat osakseen saaneet.

Joensuun Käsityöläiskoulu.

Niinkuin aikaisemmin on mainittu, niin Joensuun kaupunginvaltuusto kokouksessaan 19. 9. 1889 päätti lakkauttaa sunnuntaikoulun ja perustaa alemman käsityöläiskoulun. Käsityöläiskoulu alkoikin toimintansa 15. 1. 1890 ja koululle hyväksytyjen sääntöjen mukaan tuli syyslukukauden kestää 1. 9.—15. 12. sekä kevätlukukauden 15. 1.—31. 5.

Valtuusto valitsi koululle asetuksen määräyksen mukaan kolme henkilöä käsittävään johtokuntaan puheenjohtajaksi maisteri M. J. Alopaeuksen ja jäseniksi kauppias M. G. Piiposen ja satulaseppä Wilhelm Granskog'in.

Koulun ensimmäiseen lukujärjestykseen kuului 5 viikkotuntia, jotka jakautuivat seuraavalla tavalla: 1 t. laskentaa, 1 t. oikeinkirjoitusta, laskujen ja pienten kirjelmäin laatimista, 2 t. piirustusta ja 1 t. yksinkertaista kirjanpitoa.

Koulun oppilaat olivat etupäässä 14—25 v. ikäisiä käsityöläisten oppipoikia. Usein kuitenkin oli oppilaiden joukossa vanhempiakin oppilaita, jotka maaseudulta saapuneina eivät olleet tilaisuudessa kotiseudullaan kouluopetusta saamaan.

Käsityöläis- ja Tehdasyhdistys valvoi oppilaiden koulunkäyntiä Joensuussakin, kuten samanlaiset yhdistykset muissakin Itä-Suomen kaupungeissa. Yhdistys järjesti erikoisen tarkastuskirjan, johon opettajat merkitsivät poikien koulunkäynnit, sekä huomautti työnantajia heidän velvollisuudestaan lähettää oppipojat kouluun. Yhdistyksen kokouksessa v. 1902 keskusteltiin palkatun valvojan asettamisesta poikien koulunkäyntiä valvomaan sekä palkintojen jakamisesta uutterammille oppilaille, mutta niitä keinoja ei sillä kertaa katsottu tarpeelliseksi, koska koulunkäynti opettajan ilmoituksen mukaan oli hyvällä kannalla. Myöhemmin tuli kuitenkin valituksia etteivät kaikki työnantajat antaneet oppilaittensa käydä koulua ja sen johdosta v. 1907 valittiin kelloseppä O. Piipponen koulunkäynnin tarkastajaksi. Vasta v. 1911 Käsityö- ja Tehdasyhdistys ryhtyi jakamaan kolmelle tai neljälle oppilaalle kullekin 10 markan

kultarahan palkinnoksi hyvästä käytöksestä, ahkeruudesta ja edistyksestä.

Koulun toiminta jatkui kaikessa vaatimattomuudessa opettaja A. Ryynäsen yksin ollessa koulun opettajana ja johtajana. Lukujärjestys ja opetussuunnitelma pysyivät alemman käsityöläiskoulun suunnitelman mukaisina vuoteen 1901 saakka. Mutta silloin kaupunginvakuusto päätti laajentaa käsityöläiskoulun toimintaa, ja koulun johtokunta järjesti opetussuunnitelman myöskin ylemmälle käsityöläiskoululle. Joensuussa tuli nyt toimimaan alempi sekä ylempi käsityöläiskoulu. Se oli edistysaskel toisiin vanhempiinkin Itä-Suomen pikku kaupunkiin esim. Käkisalmeen, Savonlinnaan tai Lappeenrantaan nähden, joissa oli vain lyhyemmän tai pitemmän ajan alempi käsityöläiskoulu toiminnassa.

Koulun opetussuunnitelma oli ajan oloihin katsoen onnistuneesti ja nuorukaisten käytännöllistä toimintaa silmällä pitäen laadittu. Se varmasti tyydyttikin käsityöläisnuorukaisten välttämättömän teoreettisen opintotarpeen.

Oppilasmäärä lisääntyi myöskin hyvin tuntuvasti heti, kun ylempi käsityöläiskoulu aloitti toimintansa.

Koulu jatkui tässä laajuudessaan n. 10 vuotta, mutta alemmasta käsityöläiskoulusta alkoivat oppilaat arveluttavasti vähetä. Lukuvuonna 1910—1911 oli alemmassa koulussa koko lukuvuoden ajan vain 2 oppilasta, ja osan k.o. ajasta oli koulussa 4 oppilasta. Kansakoulun käyneitä oppilaita ilmutui käsityöläiskouluun jo runsaammin ja heidän ei tarvinnut enää käydä alempaa käsityöläiskoulua. Siksipä johtokunta lopetti alemman käsityöläiskoulun tarpeettomana lukuvuoden 1911—1912 alussa.

Koulun oppilasmäärä alkoi vuosi vuodelta vähetä. Koska lukuvuosina 1916—17 ja 1917—18 ei kouluun saapunut muuta kuin 10 oppilasta, niin johtokunta ja kaupunginvakuusto katsoi, ettei käsityöläiskoulu ole enää tarpeellinen olemassa ja koulun toiminta lopetettiin 31 p:nä toukokuuta 1918.

Joensuun käsityöläiskoulu, joka toimi 29 vuoden ajan käsi-

työläisnuorukaisten hyväksi, oli monelle nuorukaisella ainoa opinahjo, josta hän koulutietoja sai. Monet nuorukaiset yli 20 vuotiaina tunsivat tiedon merkityksen sekä menivät tunnollisesti omistamaan niitä vähäisiä opinalkeita, joita käsityöläiskoulu jakoi heille.

Aiheettomia poissaoloja ja pienempiä vallattomuuksiakin tapahtui poikien keskuudessa, mutta meidän tulee muistaa, että sellaiset tapaukset kuuluvat melkein kaikkina aikana joidenkin koululaisten välttämättömiin tehtäviin, ja ne ovat ikäänkuin asiaan kuuluvia.

Joensuun käsityöläiskoulun aikana v.v. 1890—1918 eivät Joensuun käsityöläiskisällit suorittaneet n.s. mestarinäytteitä, mutta koska v. 1879 elinkeinolaki ei asettanut virallista mestarinarvoa elinkeinon harjoittamisoikeuden ehdoksi, niin kisällit, saatuaan tarpeelliset ammattitaidot, perustivat oman liikkeensä sekä harjoittivat ammattejaan ilman mestarikirjaa. Vanhat mestarit koettivat innostaa kisällejä mestarinäytteitä suorittamaan, mutta turhaan. Kisällinkirjankin, jota Joensuun käsityöläisten keskuudessa nimitettiin "taiturikirjaksi", saaneiden lukumäärä väheni vuosi vuodelta. Nuoret työntekijät eivät innostuneet oppiarvojen suorittamiseen, koska heillä ei ollut odotettavissa sen kautta suurempia taloudellisia etuja.

Asiatietoja Joensuun kaupungin sunnuntai-, ilt- ja käsityöläiskoulujen historiikka varten on tämän kirjoittaja saanut seuraavista lähteistä:

Asetukset vuosilta 1835, 1842, 1845, 1858 ja 1900. Joensuun kaupungin historia, kirj. T. Känönen. Joensuun Käsieteollisuudesta ja sen harjoittajista, kirj. Aulis V. A. Könönen. Koulu ja menneisyys, vuosikerta 1933. "Sata vuotta ammattiopetuksen vaiheita", kirj. E. Stenij. Arvokkaita tietoja olen saanut myöskin Joensuun kaupungin kansakoulun arkistosta.